

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Susisteminta informacija
22/37

2022-11-11

**Vaikų priverstinės deportacijos ir įvaikinimo reglamentavimas tarptautinėje teisėje
(Rusijos karinės agresijos Ukrainoje kontekstas)**

Žmogaus teisių aktyvistai skelbia, kad vykstant karui Ukrainoje, Rusija prievarta perkelia ukrainiečius civilius, įskaitant vaikus, į Rusiją ir jos okupuotas teritorijas. Pabrėžiama, kad tokie veiksmai pažeidžia humanitarinės teisės nuostatas ir galimai prilygsta karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui. Pranešama apie ukrainiečių vaikams supaprastinta tvarka suteikiamą Rusijos pilietybę ir įvaikinimą rusų šeimose. Ši praktika, anot ekspertų, leidžia įtarti karo nusikaltimus ir genocidą uždraudžiančių teisės normų pažeidimą.

Šiame darbe supažindinama su Rusijos priverstinai perkeliamų ir deportuojamų ukrainiečių vaikų problema. Apžvelgiamos tarptautinės teisės normos, susijusios su okupuojamos valstybės vaikų prievartiniu išvežimu į okupuojančią valstybę ir įvaikinimu.

Nepriklausoma tarptautinė tyrimo komisija Ukrainai, kurią Jungtinių Tautų (toliau – JT) Žmogaus teisių taryba įsteigė priėmusi rezoliuciją Nr. 49/1¹, 2022 m. spalio 18 d. pateikė JT Generalinei Asamblėjai išsamią ataskaitą². Pastarojoje konstatuojama, kad Rusijos karinės pajėgos yra atsakingos už daugumą išaiškintų tarptautinės humanitarinės teisės, taip pat žmogaus teisių pažeidimų bei karo nusikaltimų. Vienoje iš pateiktų išvadų pažymima, kad vaikai irgi tampa tokių pažeidimų ir nusikaltimų, įskaitant neatrankines atakas, kankinimą, prievartavimą, psichologinį traumavimą, aukomis.

Rusijos agresijos prieš Ukrainą laikotarpiu, tarptautinės bendruomenės atskirą susirūpinimą sukėlė pranešimai apie Rusijos valdžios vykdomą ukrainiečių vaikų atskyrimą nuo tėvų ar paėmimą iš vaikų globos ir rūpybos įstaigų ir pervežimą į Rusiją bei organizuojamą įvaikinimą.

Europos Parlamentas, 2022 m. rugsėjo 15 d. priėmęs rezoliuciją dėl žmogaus teisių pažeidimų Ukrainos civilių prievartinės deportacijos ir ukrainiečių vaikų priverstinio įvaikinimo Rusijoje kontekste³, pasmerkė Rusijos karinių pajėgų bei okupacinės šalies pareigūnų vykdomą ukrainiečių civilių, tarp jų vaikų, priverstinį išvežimą į Rusiją, taip pat vadinamųjų filtracijos stovyklų praktiką. Rezoliucijoje Rusijai priminta būtinybė vykdyti tarptautinius išipareigojimus ir nedelsiant nutraukti ukrainiečių vaikų prievartinį perkėlimą į Rusiją ir jos okupuotas teritorijas. Be to, Rusija paraginta sustabdyti vaikų, išvežtų už tarptautinės bendruomenės pripažįstamų Ukrainos teritorijos ribų, tarpvalstybinį įvaikinimą ir atšaukti teisės aktus, paspartinančius tokio įvaikinimo procedūrą.

Rezoliucijoje pabrėžiama, kad vaikai, atskirti nuo tėvų karinio konflikto ar humanitarinės nepaprastosios padėties metu, *negali būti priskiriami našlaičiams* ir jiems privalo būti leidžiama

¹ Resolution on situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression: <https://digitallibrary.un.org/record/3963815?ln=en#record-files-collapse-header>

² Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-10/A-77-533-AUV-EN.pdf>

³ European Parliament resolution of 15 September 2022 on human rights violations in the context of the forced deportation of Ukrainian civilians to and the forced adoption of Ukrainian children in Russia (2022/2825(RSP): https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0320_EN.pdf

sklandžiai grįžti ir susijungti su tėvais ar globėjais. Pabrėžta, kad toks ukrainiečių vaikų deportavimas, priverstinis perkėlimas ir įvaikinimas rusų šeimose pažeidžia Ukrainos ir tarptautinės teisės normas, tarp jų JT konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį⁴ 2 straipsnio nuostatas.

Įvairūs šaltiniai pateikia nevienodus perkeltų ar deportuotų į Rusiją ukrainiečių civilių skaičius. Ukrainos ministro pirmininko pavaduotoja Irina Vereščuk dar šių metų birželio mėnesio pabaigoje teigė, jog Rusija į savo teritoriją deportavo 1,2 mln. Ukrainos piliečių, tarp jų 240 000 vaikų, iš kurių 2 000 – našlaičiai⁵. Tarptautinė nevyriausybinė organizacija „Human Rights Watch“, cituodama Rusijos naujienų agentūros „TASS“ liepos mėnesio pranešimą, skelbė apie 2,8 mln. ukrainiečių, tarp jų 448 000 vaikų, perkėlimą į Rusiją. Naujienų agentūra „Interfax“, savo ruožtu, rugpjūčio mėnesį pranešė apie 3,4 mln. žmonių, tarp jų 556 000 vaikų, evakuaciją į Rusiją iš kovos veiksmų regiono Ukrainoje ir Donbase⁶. 2022 m. lapkričio 2 d. JT Saugumo Tarybos posėdyje aptariant pabėgėlių problemą, Rusijos nuolatinio atstovo JT pavaduotojas Genadijus Kuzminas tvirtino, jog daugiau kaip 4,5 mln. žmonių, tarp jų 688 000 vaikų, rado prieglobstį Rusijoje, atvykę laisva valia, siekdami apsaugoti savo gyvybes nuo Kijevo režimo⁷.

Visgi, anot „Human Rights Watch“, nors bendras ukrainiečių civilių, perkeltų į Rusiją, skaičius išlieka neaiškus, daugelis tų žmonių buvo pervežti organizuotai, grupėmis ir tokiu būdu bei aplinkybėmis, kad šiuos veiksmus galima vertinti kaip *neteisėtą prievartinį perkėlimą*⁸.

Žiniasklaidos tyrimai ir šalių vyriausybių turimi duomenys patvirtina Rusijos vykdomą vaikų perkėlimo ir įvaikinimo politiką⁹. Pavyzdžiui, JAV Iždo departamentas, nustatydamas asmenis, kuriems taikomos sankcijos, teigė, jog Rusijos vaiko teisių komisarė Marija Lvova-Belova vadovavo pastangoms deportuoti tūkstančius ukrainiečių vaikų į Rusiją. M. Lvovos-Belovos veikla apėmė priverstinį ukrainiečių vaikų įvaikinimą rusų šeimose, vadinamąjį patriotinį švietimą ir teisėkūros sprendimus, paspartinančius Rusijos pilietybės suteikimą ukrainiečių vaikams¹⁰. Naujienų agentūra „The Associated Press“, atlikusi tyrimą, konstatavo, jog ukrainiečių vaikai be sutikimo deportuojami į Rusiją ar Rusijos užimtas teritorijas. Užfiksuoti atvejai, kai vaikams sakoma, kad jų atsisakė tėvai. Vaikai taip pat panaudojami propagandos tikslams, jiems suteikiama Rusijos pilietybė, juos įvaikina Rusijos piliečių šeimos¹¹.

Rusija tvirtina, jog tokie ukrainiečių vaikai yra netekę tėvų ar globėjų ar šie yra nepasiekiami. Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas 2022 m. gegužės 30 d. pasirašė įsaką¹², kuriuo nustatė *supaprastintą Rusijos pilietybės suteikimo tvarką vaikams našlaičiams*, be tėvų globos likusiems vaikams ir neveiksniems asmenims iš Ukrainos ir Donbaso. Prieš tai, gegužės 11 dieną, Rusijos vaiko teisių komisarė M. Lvova-Belova, duodama interviu žiniasklaidai, teigė, kad gavo Donecko ir Luhansko respublikų vadovų politinį sutikimą organizuoti šiose srityse esančių internatų vaikų našlaičių ar likusių be tėvų globos vaikų šeiminių gyvenimų. M. Lvova-Belova sakė, jog iki gegužės pradžios į Rusiją iš viso atvyko daugiau kaip 190 000 vaikų, iš kurių 1 700 vaikų yra našlaičiai ar likę

⁴ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-1&chapter=4&clang=en

⁵ Invaders deport 1.2M Ukrainians to Russia – Minister. *Ukrinform*, 2022:

<https://www.ukrinform.net/rubric-ato/3511364-invaders-deport-12m-ukrainians-to-russia-minister.html>

⁶ Naujienų agentūros INTERFAX pranešimas, 2022-08-16:

<https://www.interfax.ru/world/856947>

⁷ Statement by Deputy Permanent Representative Gennady Kuzmin during the briefing of the UN High Commissioner for Refugees at the Security Council: https://russiaun.ru/en/news/021122_k

⁸ “Filtration” and the Crime of Forcibly Transferring Ukrainian Civilians to Russia. *Human Rights Watch*, 2022:

https://www.hrw.org/report/2022/09/01/we-had-no-choice/filtration-and-crime-forcibly-transferring-ukrainian-civilians#_ftn29

⁹ Emma Bubola. Using adoptions, Russia turns Ukrainian children into spoils of war. *The New York Times*, 2022:

<https://www.nytimes.com/2022/10/22/world/europe/ukraine-children-russia-adoptions.html>

¹⁰ Press Release of the U.S. Department of the Treasury: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0954>

¹¹ Sarah el Deeb at al. How Moscow grabs Ukrainian kids and makes them Russians. *AP News*, 2022:

<https://apnews.com/article/ukrainian-children-russia-7493cb22c9086c6293c1ac7986d85ef6>

¹² Указ № 330: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202205300008>

be tėvų globos, o iš Donecko ir Luhansko respublikose esančių internatų į Rusiją atvyko 1 200 vaikų¹³.

Ukraina yra sustabdžiusi tarpvalstybinį įvaikinimą ginkluoto konflikto laikotarpiu¹⁴. Ukrainos laikinai okupuotų teritorijų reintegracijos ministerija 2022 m. spalio 11 d. paskelbė, kad susigražino į šalį 37 vaikus, kurie buvo prievarta išvežti į Rusiją. Pažymima, jog visi šie vaikai turi tėvus¹⁵.

JAV karo akademijai priklausančio Lieberio teisės ir karybos instituto, įsikūrusio Vest Pointe, ekspertų (toliau – ekspertų) paaiškinimu, Rusijos veiksmai ir sprendimai ukrainiečių vaikų atžvilgiu galimai pažeidžia tarptautinę humanitarinę teisę ir vaikų teises. Be to, galima įžvelgti nusikaltimų žmoniškumui ir genocido apraiškas.

Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto parengtame 1949 m. Ženevos konvencijų ir papildomų protokolų komentare išaiškinta, jog tarptautinė humanitarinė teisė suteikia bendrąją apsaugą vaikams kaip kovos veiksmuose nedalyvaujantiems civiliams ir specialiąją apsaugą kaip ypatingai pažeidžiamų žmonių grupei¹⁶. Tarptautinių ginkluotų konfliktų metu vaikai patenka į kategoriją tų asmenų, kuriems taikoma Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu¹⁷ (toliau – IV Konvencija). Ši tarptautinė sutartis įpareigoja gerbti IV Konvencijos saugomų asmenų šeimos teises ir elgtis humaniškai bei ginti juos nuo smurtinių veiksmų. I protokolą¹⁸ detalizuoja, kad vaikus reikia ypač gerbti ir užtikrinti jų apsaugą nuo bet kokių nepadorių kėsinių. Konflikto šalys turi pasirūpinti jų apsauga ir teikti pagalbą, jiems reikalingą dėl amžiaus ar dėl kokios nors kitos priežasties (77 str.). Nė viena konflikto šalis neturi imtis evakuoti į užsienio valstybę vaikų, kurie nėra jos piliečiai, išskyrus laikiną evakuaciją, būtiną dėl sveikatos būklės ar vaikų gydymo arba, jei tik jie nėra okupuotoje teritorijoje, dėl jų saugumo. Jei galima rasti vaikų tėvus ar globėjus, tokiai evakuacijai reikia šių raštiško sutikimo. Jeigu šių asmenų negalima rasti, reikia asmenų, kurie pagal įstatymus arba papročius yra atsakingi už vaikų globą, raštiško sutikimo. Kiekviena tokia evakuacija turi būti kontroliuojama valstybės globėjos, susitarus suinteresuotoms šalims, tiksliau – šaliai, kuri vykdo evakuaciją, su šalimi, priimančia vaikus, ir šalimis, kurių piliečiai evakuojasi (I prot. 78 str.).

IV Konvencijoje konflikto šalys raginamos sudaryti sąlygas, kad vaikai iki 15 metų, dėl karo tapę našlaičiais ar atskirti nuo savo šeimų, būtų priimti neutralioje šalyje (IV Konvencijos dalyvėje) visą konflikto laiką (24 str.).

Draudžiami, nesvarbu, kokie būtų motyvai, individualūs ar masiniai priverstiniai IV Konvencijos saugomų asmenų perkėlimai ar deportavimai iš okupuotos teritorijos į okupuojančios valstybės teritoriją arba į bet kurios kitos okupuotos ar neokupuotos valstybės teritoriją. Tačiau okupuojanti valstybė gali tam tikrame rajone atlikti visuotinę ar dalinę evakuaciją, jei to reikia gyventojų saugumui arba ypač svariais kariniais sumetimais. *Tokių evakuacijų metu IV Konvencijos saugomi asmenys neperkeliami už okupuotos teritorijos ribų*, išskyrus atvejus, kai to neįmanoma išvengti (IV Konvencijos 49 str.). Šios normos nepaisymas vertinamas kaip rimtas, sunkus pažeidimas (IV Konvencijos 147 str. ir I prot. 85 str. 4(a) d.). Pateisinimu galėtų tapti nebent civilių saugumo užtikrinimo ar karinė būtinybė, kai nėra kito pasirinkimo. *Ekspertų žiniomis, nėra pagrindo daryti prielaidą, kad ukrainiečių vaikų deportacija į Rusiją yra neišvengiama dėl saugumo ar karinių priežasčių*.

¹³ Валерия Мишина. Дети-сироты из ДНР и ЛНР смогут получить российское гражданство. *Ведомости*, 2022: <https://www.vedomosti.ru/society/articles/2022/05/10/921474-deti-siroty-iz-dnr-smogut>

¹⁴ Naujienų agentūros INTERFAX pranešimas, 2022-05-24: <https://interfax.com/newsroom/top-stories/79467/>

¹⁵ Ukraine says returned 37 children “deported” to Russia. *The Moscow Times*, 2022: <https://www.themoscowtimes.com/2022/10/11/ukraine-says-retuned-37-children-deported-to-russia-a79056>

¹⁶ International Committee of the Red Cross – Protection of Children in International Humanitarian Law: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jmat.htm>

¹⁷ Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols, and their Commentaries: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp>

¹⁸ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I): <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=8F7D6B2DEE119FBAC12563CD0051E0A2>

IV Konvencijos 50 straipsnis uždraudžia okupuojančiai valstybei keisti vaikų asmens ar šeimos statusą ar tautybę (angl. *nationality*)¹⁹.

Paminėtina, kad už Ženevos konvencijų pažeidimus atsakomybė tenka konflikto šalims. Šios yra atsakingos už savo įgaliotinių elgesį su jų valioje esančiais IV Konvencijos saugomais asmenimis. Tai visgi neatleidžia minėtų įgaliotinių nuo asmeninės atsakomybės (IV Konvencijos 29 str.).

Rusija yra ratifikavusi IV Konvenciją ir I protokolą, tačiau 2019 m. lapkričio 12 d. priėmusi federalinį įstatymą, atšaukė pareiškimą, pateiktą ratifikuojant I protokolą²⁰. Šiuo pareiškimu buvo pripažinta tarptautinės faktų nustatymo komisijos kompetencija, tiriant humanitarinės teisės pažeidimus. Pareiškimo atšaukimą Rusija argumentavo tuo, jog paminėta komisija nėra pradėjusi veiksmingai dirbti, Rusija neturi savo atstovo komisijoje ir patiria išlaidas, kasmet mokėdama privalomą įnašą. Be to, Rusija teigė, kad šiuo metu išvelgia galimą nesąžiningų (rus. *недобросовестных*) valstybių piktnaudžiavimą komisijoje turimais įgaliojimais, siekiant politinių tikslų²¹. Atšaukusi minėtą pareiškimą, Rusija nebepripažins tarptautinės faktų nustatymo komisijos kompetencijos ir nebus saistoma pareigos sutikti su tyrimu²².

Ekspertai teigia, kad įtarimai (angl. *allegations*), jog Rusija savavališkai išskiria ukrainiečių vaikus su tėvais ir globėjais, deportuoja, suteikia jiems Rusijos pilietybę ir įvaikina rusų šeimose, reiškia galimus Vaiko teisių konvencijos pažeidimus ir tarptautinių įsipareigojimų nesilaikymą²³.

JT vaiko teisių konvencijos²⁴ nuostatos taikomos nepaisant to, kad vyksta ginkluotas konfliktas. Rusija yra ratifikavusi šią Konvenciją ir įsipareigojusi gerbti bei garantuoti visas numatytas teises kiekvienam vaikui, priklausančiam jos jurisdikcijai. Visgi, Rusijos vykdomi pažeidimai kelia tarptautinės bendruomenės susirūpinimą. Vaiko teisių komitetas yra pareikalavęs, kad Rusija nutrauktų agresiją ir karinius veiksmus Ukrainoje ir laikytųsi įsipareigojimų saugoti vaikus nuo fizinio ir psichologinio smurto²⁵. Pažymėtina, jog Vaiko teisių konvencija taip pat nustato vaiko teisę į vardą, pilietybę ir savo tėvų globą, kiek tai įmanoma (7 str. 1 d.). Valstybės dalyvės yra įsipareigojusios gerbti vaiko teisę išsaugoti savo identiškumą, įskaitant pilietybę, vardą ir šeimos ryšius, neleidamos neteisėto kišimosi (8 str. 1 d.). Be to, kiekviena valstybė dalyvė turi užtikrinti, kad vaikas nebūtų išskirtas su savo tėvais prieš jų norą, išskyrus tuos atvejus, kai teismo sprendimu būtina užtikrinti vaiko interesus (9 str. 1 d.). Konvencijoje taip pat įtvirtinta nuostata, jog nė vienas vaikas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimyninį gyvenimą, būsto neliečiamybę (16 str. 1 d.).

Vaiko teisių konvencija reguliuoja taip pat ir įvaikinimo klausimus. *Įvaikinimas neleistinas neįvertinus vaiko statuso tėvų, giminių ir teisėtų globėjų atžvilgiu (21(a) str.)*. Įvaikinimas kitoje šalyje svarstytinas tik kaip kraštutinė priemonė, jei neįmanoma suteikti tinkamos priežiūros toje šalyje, iš kurios vaikas kilęs (21(b) str.). Tarptautinė organizacija „Save the Children“, kaip ir keletas kitų vaiko teises ginančių organizacijų, yra paraginusi valstybes taikyti moratoriumą ukrainiečių

¹⁹ *Commentary of Article 50 – Children:*

[https://ihl-](https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=41266EBF07176FEFC12563CD0042C4CE)

[databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=41266EBF07176FEFC12563CD0042C4CE](https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=41266EBF07176FEFC12563CD0042C4CE)

²⁰ *Федеральный Закон № 368–ФЗ:* <https://www.pnp.ru/law/2019/11/12/federalnyy-zakon-368-fz.html>

²¹ *Совет Федерации – новости:* <http://council.gov.ru/events/news/109618/>

²² *Commentary of 1987 – International Fact-Finding Commission:*

[https://ihl-](https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=749BDBBD381E48A6C12563CD00437E6D)

[databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=749BDBBD381E48A6C12563CD00437E6D](https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=749BDBBD381E48A6C12563CD00437E6D)

²³ Alison Bisset. Ukraine symposium – Russia’s forcible transfer of children. *Lieber Institute*, 2022:

<https://lieber.westpoint.edu/russias-forcible-transfer-children/>

²⁴ *Convention on the Rights of the Child:*

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=en

²⁵ *Press release of the Office of the High Commissioner for Human Rights:*

<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/03/ukraine-un-committee-urges-end-killings-children>

vaikų tarpvalstybiniam įvaikinimui²⁶. JT alternatyvios vaikų priežiūros gairės²⁷ nustato, kad nepaprastosios padėties metu organizuojant alternatyvią vaikų priežiūrą, jie neturėtų būti išvežti iš savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės, nebent to laikinai reikėtų dėl sveikatos ar saugumo priežasčių. Vaikus išvežus į kitą šalį, jie turėtų likti kuo arčiau savo namų ir būti lydimi tėvų ar globėjų. Tokiu atveju, turėtų būti sudarytas aiškus vėlesnio sugrąžinimo planas.

Ekspertai atkreipia dėmesį, kad tarptautinio ginkluoto konflikto metu vykdoma gyventojų prievartinio perkėlimo ar deportacijos veika užtraukia fizinių asmenų, nuo 18 metų amžiaus, individualią atsakomybę pagal Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Romos statutą²⁸ (toliau – Romos statutas) (25⁸ str. 1, 2 d. ir 26 str.). Šiame statute įtvirtinta nuostata, kad *okupuotos teritorijos visu gyventojų ar jų dalies perkėlimas arba deportacija yra karo nusikaltimas* (8² str. 2(b-viii) d.). Nusikaltimas žmoniškumui yra prievartinis gyventojų išvežimas, kai sąmoningai rengiami didelio masto arba sistemingi civilių užpuolimai (7 str. 1(d) d.). Ekspertai pažymi, kad sukaupta informacija apie perkeltų ukrainiečių vaikų skaičių ir organizuotą prievartinį jų atskyrimą nuo tėvų ar globėjų, taip pat Rusijos priimti teisės aktai dėl pilietybės suteikimo supaprastintos tvarkos, tuo būdu paspartinant įvaikinimo procesą, leidžia daryti prielaidą, kad šios veikos gali būti prilygintos nusikaltimui žmoniškumui²⁹.

Ukraina neratifikavo Romos statuto, tačiau vadovaudamasi šio statuto 12 straipsnio 3 dalimi, nuo 2014 metų teikia pareiškimus dėl Tarptautinio Baudžiamojo Teismo jurisdikcijos pripažinimo³⁰. *Lietuvai ir dar 42 valstybėms, Romos statuto šalims, kreipusis į šį teismą, prokuroras 2022 m. kovo mėnesį pradėjo tyrimą dėl įtariamų karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui ginkluoto konflikto Ukrainoje metu*³¹. Rusija neratifikavo Romos statuto ir nėra jo dalyvė³². Ekspertai visgi pabrėžia, kad nusikaltimų žmoniškumui uždraudimas yra imperatyvi tarptautinės teisės nuostata (lot. *jus cogens*), kurios laikytis privalo visos valstybės³³. Tai yra konstatavęs, pavyzdžiui, Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai 2000 m. sausio 14 d. sprendime Zorano Kupreškič ir grupės kitų asmenų byloje³⁴. Paminėtina, jog privalomo pobūdžio bendrosios tarptautinės teisės normomis – *jus cogens* – yra laikomos normos, kurias tarptautinė valstybių bendrija yra visa apimtimi priėmusi ir pripažinusi kaip normas, nuo kurių draudžiama nukrypti ir kurios gali būti keičiamos tik priimant kitą tokio pat pobūdžio bendrąją tarptautinės teisės normą (Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 53 str.)³⁵.

Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį nustato, kad nacionalinės, etninės, rasinės ar religinės grupės vaikų prievartinis perdavimas kitai grupei, siekiant kokios nors grupės visiško ar dalinio sunaikinimo, yra veika, laikoma genocidu (2(e) str.). Baustinas taip pat pasikėsinimas vykdyti genocidą (3(d) str.). Atsakomybėn traukiami asmenys nepaisant to, ar jie yra pagal Konstituciją atsakingi valstybės vadovai, pareigūnai ar privatūs asmenys (4 str.). Ekspertai paaikšina, kad ukrainiečių vaikų perkėlimas į Rusiją ir paskesnis jų įvaikinimas, galintis

²⁶ Press Release of the “Save the Children”:

<https://www.savethechildren.net/news/ukraine-crisis-save-children-calls-immediate-halt-intercountry-adoptions-keep-children-safe#>

²⁷ Guidelines for the Alternative Care of Children: <https://digitallibrary.un.org/record/673583?ln=en>

²⁸ Rome Statute of the International Criminal Court: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

²⁹ Alison Bisset. Ukraine symposium – Russia’s forcible transfer of children. *Lieber Institute*, 2022: <https://lieber.westpoint.edu/russias-forcible-transfer-children/>

³⁰ International Criminal Court:

<https://www.icc-cpi.int/news/icc-prosecutor-extends-preliminary-examination-situation-ukraine-following-second-article-123>

³¹ International Criminal Court – Situation in Ukraine: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>

³² Status of the Rome Statute of the International Criminal Court:

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18&clang=en#9

³³ UN Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect:

<https://www.un.org/en/genocideprevention/crimes-against-humanity.shtml>

³⁴ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. *Judgement*, 2000-01-14:

<https://www.icty.org/x/cases/kupreskic/tjug/en/kup-tj000114e.pdf>

³⁵ Vienna Convention on the Law of Treaties:

https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

pakeisti vaiko tautiškumą, kalbą, papročius ir religinius įsitikinimus, sukelia rimtas pasekmes ukrainiečių nacionalinei grupei, kadangi kiekvienos tokios grupės tęstinumas priklauso nuo vaikų. Esamomis aplinkybėmis, anot ekspertų, svarstytinas genocido apraiškos klausimas.

Ukraina ir Rusija yra ratifikavusios šią Konvenciją³⁶. Pažymėtina, kad genocidą draudžianti norma yra imperatyvi (*jus cogens*). Tai yra konstatavęs, pavyzdžiui, Tarptautinis Teisingumo Teismas 2006 m. vasario 3 d. priimtame sprendime byloje dėl ginkluotų veiksmų Kongo teritorijoje³⁷, taip pat 2007 m. vasario 26 d. sprendime byloje dėl Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį taikymo³⁸. Taigi, principai, kuriais grindžiama ši Konvencija, yra visuotinai pripažinti įpareigojančiais valstybes net ir nesant jokių konvencinių įsipareigojimų.

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus

Patarėja

Dainora Valiukaitė

Tel. (8 5) 239 6187, el. p. dainora.valiukaite@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą. Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2022

³⁶ Status of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide:

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-1&chapter=4&clang=en

³⁷ International Court of Justice. Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo, 2006-02-03:

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/126/10437.pdf>

³⁸ International Court of Justice. Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 2007-02-26:

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf>